

kiekybės sąvokų, kokybinių ir kiekybinių pakitimų, nenutrūkstamumo ir nutrūkstamumo, laipsniškumo ir šuolių reliatyvaus pobūdžio nesupratimas. Autorius formuluoja svarbią dialektinę mintį, jog koks „mažas“ arba „didelis“ bebūtų naujos kokybės elementų susikaupimas, kokiame „mažame“ arba „dideliame“ laiko tarpe tai būtų vyktyt, tai objektyviai gali reikšti ir kokybinius, ir kiekybinius, ir laipsniškus, ir šuoliškus pakitimus priklausomai nuo to, su kuo objektyviai koordinuota.

Daiktų „vienakokybiškumo“ ir „daugiakokybiškumo“ koncepcijos kritika paremta turininga faktine medžiaga. Autorius įtikinamai įrodo ir pagrindžia mintį, kad daiktai „patys savaime“, t. y. ne laike ir erdvėje, ne konkrečiose istorinėse sąlygose, ne santykyje su kažkuo kitu, neturi nei vienos, nei daugelio kokybių. Daiktas gali būti vienakokybiškas ir daugiakokybiškas ne aplamai, ne „pats savaime“, ne abstrakčiai, o konkrečiai, t. y. griežtai apibrėžtame santykyje.

Reliatyvumo objektyvumo problemas analizė pateikiama ketvirtame disertacijos skyriuje.

Disertantas pabrėžia, kad objekto savybė iš esmės yra jo potenciali galimybė, kuri realizuojasi, virsta tikrove, kad pradeda tarpusavyje santykiauti ir tarpusavyje sąveikauti su tam tikrais objektais ir tam tikromis sąlygomis.

Nors N. Ickovičiaus disertacija skirta visų pirma reliatyvumo kategorijos analizei, bet visą laiką neužmirštama ir absoliutumų kategorija. Reliatyvybė ir absoliutybė yra neatskiriamos. Absoliutybės pažinimas įvyksta per reliatyvumą. Reliatyvumas yra absoliutybės egzistavimo ir pasireiškimo forma. Jos egzistuoja tik nenutrūkstamoje vienybėje. Šis vidišnis absoliutybės ir reliatyvybės ryšys nagrinėjamas penktajame, paskutiniajame, skyriuje. Autorius įrodo, kad bet kuri laikina trukmė, tįsumas, judėjimas, kaip materijos egzistavimo formos, jungia ir absoliutybės, ir reliatyvybės momentus.

N. Ickovičiaus disertacija yra kurybinis dialektinio materializmo kategorijų nagrinėjimo pavyzdys.

F. ŠKLIARSKAITĖ

TAUTOSAKA IR JOS KŪRĖJŲ PASAULĖŽIŪROS PROBLEMOS

Tautosaka šių dienų mokslui įdomi įvairiais aspektais. Pastaruoju metu ji patraukia ne tik menotyrininkų, etnografų, kalbininkų, bet ir daugelio kitų mokslo sričių — semiotikos, sociologijos, pažinimo teorijos, antropologijos — specialistų dėmesį. Įvairiapusis kūrėjų ir literatūrinei liaudies kūrybai skiriamų mokslinių darbų problematika. Vis tik išsamesnės analizės kol kas yra susilaukę tik kai kurie tautosakos klausimai.

Lietuvių tautosaka ligi šiol tyrinėta daugiausia literatūros mokslo plotme (tematikos, tikrovės atskleidimo, meninių vaizdų savitumo, formos aspektais), šiek tiek yra paliestos muzikologinės, etnografinės, kalbinės problemos. Daugelis kitų klausimų, tame tarpe liaudies pasaulėžiūros, kol kas tenušviesti labai nedaug. S.-F. Mačiansko disertacija „Mokslinio ir socialinio kritiškumo pasireiškimas lietuvių tautosakoje“¹ šiuo atžvilgiu yra aktualus mokslinis darbas.

Disertacijos pradžioje autorius trumpai apžvelgia lietuvių tautosakos tyrinėjimų raidą, aptaria TSRS mokslininkų darbus, kuriuose liečiamos liaudies pasaulėžiūros problemos, pažymėdamas, kad išsamiau kol kas tėra nagrinėti antireliginiai bei ateistiniai klausimai, klasinio antagonizmo bei revoliucinio sąmonėjimo pasireiškimas; be to, liaudies pažiūrų tyrinėjimams skirtuose darbuose daugeliu atvejų apsiribojama atskirų kūrybos žanrų analize, neretai tautosakos pavyzdžiai tenaudojami kaip iliustracinė medžiaga visuomeninės minties istorijai aiškinti. Aptardamas mokslinius darbus, skirtus lietuvių tautosakoje atsi-

¹ S.-F. Mačianskas, Mokslinio ir socialinio kritiškumo pasireiškimas lietuvių tautosakoje (filosofijos mokslų kandidato disertacija), Vilnius, 1970, 197 p.

spindinčių liaudies pažiūrų klausimams, disertantas išreiškia mintį, kad kai kurių tokio pobūdžio tyrinėjimų ribotumas yra tas, jog tesitenkinama pasaulėžiūros savitumą apibūdini- mu ir nepakankamai skiriama dėmesio jų moksliniam paaiškinimui.

Nepretenduodamas į pasaulėžiūros problemų visumos nagrinėjimą, S.-F. Mačianskas apsiriboja kai kurių mokslinio bei socialinio kritiškumo pasireiškimo ikitarybinėje tautosakoje klausimų analize, trumpai paliečia vieną kitą pasaulėjautos bei pasaulėvaizdžio aspektą.

Disertacijoje pirmiausia pabrėžiamas liaudies pažiūrų formavimosi ryšys su praktine veikla, buitimi, gyvenamąja aplinka, nušviečiamas konkretaus patyrimo ir kasdieninių interesų atsispindėjimas žodinėje kūryboje. Parodomas senovės lietuvių požiūris į žemę, jo originalumas, antropomorfiniai bruožai, išryškinamas pagarbos žemei savitumas, emocinio santykio su ja betarpiškumas. Taip pat analizuojama panašaus antropomorfinio sugyvinimo ypatybės, būdingos įvairių gamtos reiškinių, dangaus kūnų supratimui, mitologinių būtybių įsivaizdavimo ryšys su žemiškuoju gyvenimu, augalų, gyvūnų gerbimo bei garbinimo probleminiai klausimai, magijos, burtų reiškiniai. Ypač pabrėžiama, kad pasaulėžiūra formavosi, būdama susijusi su konkrečia praktine veikla, aptariama krikščionybės įtaka pasaulio supratimui, savita bibliinių padavimų konkretizacija. Nemaža vietos skiriama daiktų genezės, judėjimo, dėsningumo, priežastingumo įsivaizdavimo analizei, liečiami apibendrintų pažiūrų, moksliskai teisingų žinių klausimai. Didėjant žmonių praktiniam patyrimui, pamažu formavosi kritinės pažiūros.

Žymi disertacijos dalis skirta tautosakoje atsispindinčiam visuomeninių reiškinių su- pratimui. Čia ypač pabrėžiamas darbo vaidmuo liaudies dvasiniame gyvenime, apibūdinamas kritinių pažiūrų į socialinę tikrovę stiprėjimas, neapykantos išnaudotojams reiškinimas. Kartu liečiamos pažiūros į meilę, vedybas, šeimyninį gyvenimą, dorovinę ištikimybę, aiškinami socialinio išsivadavimo, klasių kovos atgarsiai žodinėje liaudies kūryboje.

F.-S. Mačiansko mokslinis darbas aktualus, autorius į mūsų tautosaką žvelgia nauju aspektu, liečia nedaug tetyrinėtus klausimus, pateikia įdomių ir vertingų pastabų. Oficialieji oponentai I. Zaksas ir B. Kuzmickas S.-F. Mačiansko disertaciją įvertino kaip atitinkančią filosofijos mokslų kandidato laipsnio reikalavimus, pabrėžė šios studijos privalumus, jos mokslinį reikšmingumą.

A. KATALYNAS